

ภาพถ่ายเก่าเล่าเรื่อง @ปราสาทเป็ดยักษ์

เรียบเรียง: นางสาวกุลวดี สัมครไทย นักโบราณคดีชำนาญการ

Artwork: นายเหมณัฐ โจทก์มีชัย นักวิชาการวัฒนธรรม

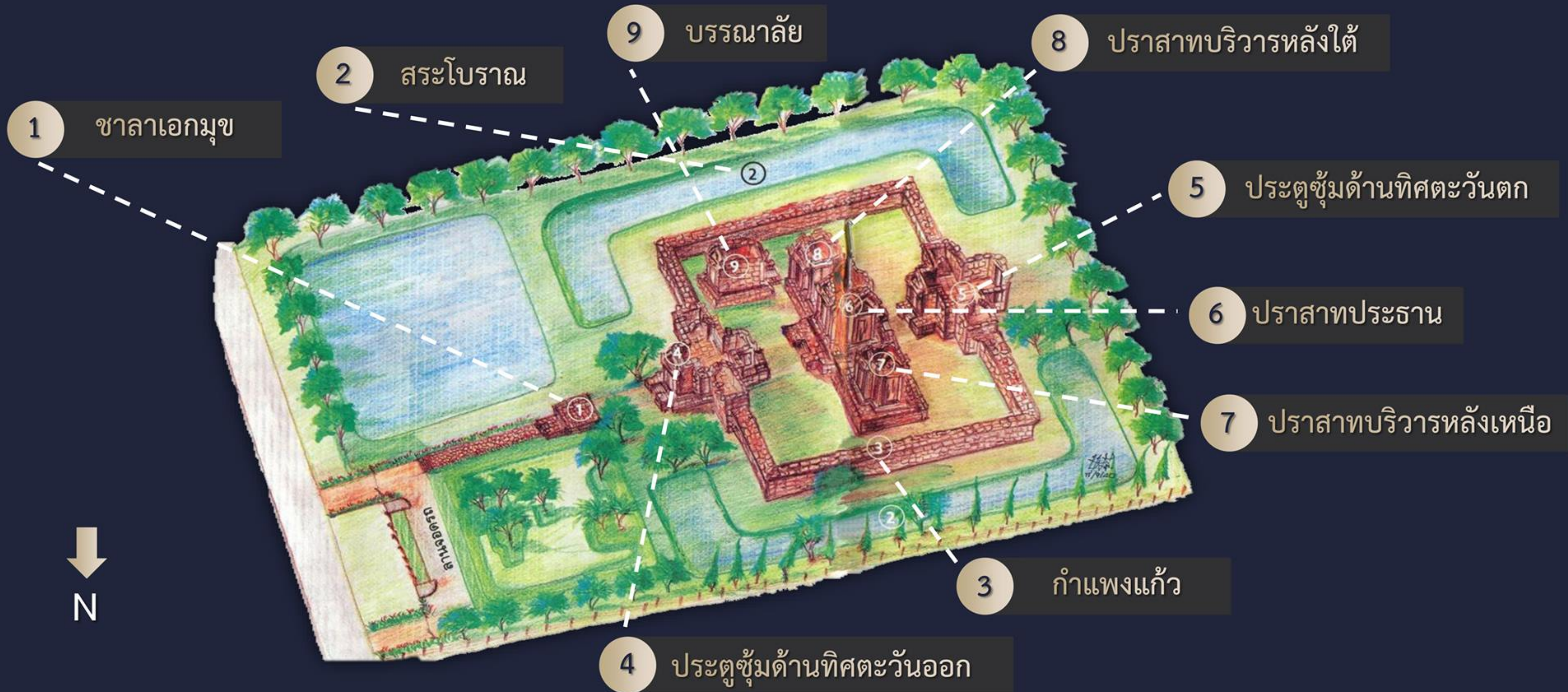
ในสถานการณ์โควิด 19 ช่วงนี้ มองไปทางไหนก็มีแต่เรื่องชวนให้เครียด
สำนักศิลปากรที่ 8 ขอนแก่น จึงขอเชิญท่านมาชมภาพถ่ายเก่า ๆ ของปราสาทเป็อยน้อย
จากคลังภาพของหน่วยงานเป็นการผ่อนคลายกันดีกว่า

ปราสาทเป็อยน้อย เดิมเรียกปราสาทบ้านหัวขัว ตั้งอยู่อำเภอเป็อยน้อย
จังหวัดขอนแก่น ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2279
กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ ตั้งแต่
พ.ศ. 2478 และมีการบูรณะครั้งสำคัญระหว่าง พ.ศ. 2532-2537

ปราสาทเป็อยน้อย คือ ศาสนสถานที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย (นับถือพระศิวะ หรือพระอิศวร) กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 (ประมาณ 1,000-900 ปีมาแล้ว) มีรูปแบบที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปกรรมเขมรแบบคลัง - บาบวน - นครวัด (พ.ศ. 1500-1725)

คติการสร้างปราสาทเป็อยน้อย

องค์ประกอบทั้งหมดแสดงถึงความตั้งใจของผู้สร้างที่ต้องการจะสถาปนาปราสาทเป็อยน้อยให้เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หรือ “ศาสนบรรพต” สะท้อนการจำลองคติสัญลักษณ์ของจักรวาลในศาสนาฮินดู ผ่านข้อสังเกตจากแบบแผนผังทางสถาปัตยกรรม ดังนี้

ปราสาท 3 หลัง น่าจะหมายถึงเขาไกรลาส (เขาพระสุเมรุ) ซึ่งถือเป็นแกนกลางของจักรวาล (Cosmic Axis) เป็นที่ประทับของเทพเจ้าสูงสุด คือ พระศิวะ

กำแพงแก้วและสระน้ำล้อมรอบ หมายถึง กำแพงจักรวาลหรือทิวเขาบริวาร และห้วงมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ที่ล้อมรอบเขาไกรลาสเอาไว้

มีการเตรียมพื้นที่ให้มีระดับความสูงลดหลั่นกัน โดยกลุ่มปราสาทประธานอยู่ในตำแหน่งสูงที่สุดในลักษณะของภูเขา

ปราสาทเป็ดยนัอย

ในกาลเอเตา

พ.ศ. 2517

แผ่นหน้าบันหินทรายแกะสลัก

ปลายกรอบหน้าบัน

ชิ้นส่วนทับหลัง

พ.ศ. 2530

พ.ศ. 2530

โคปุระด้านตะวันตก

ด้านหลังของปราสาทประธาน

การดำเนินงานโบราณคดี

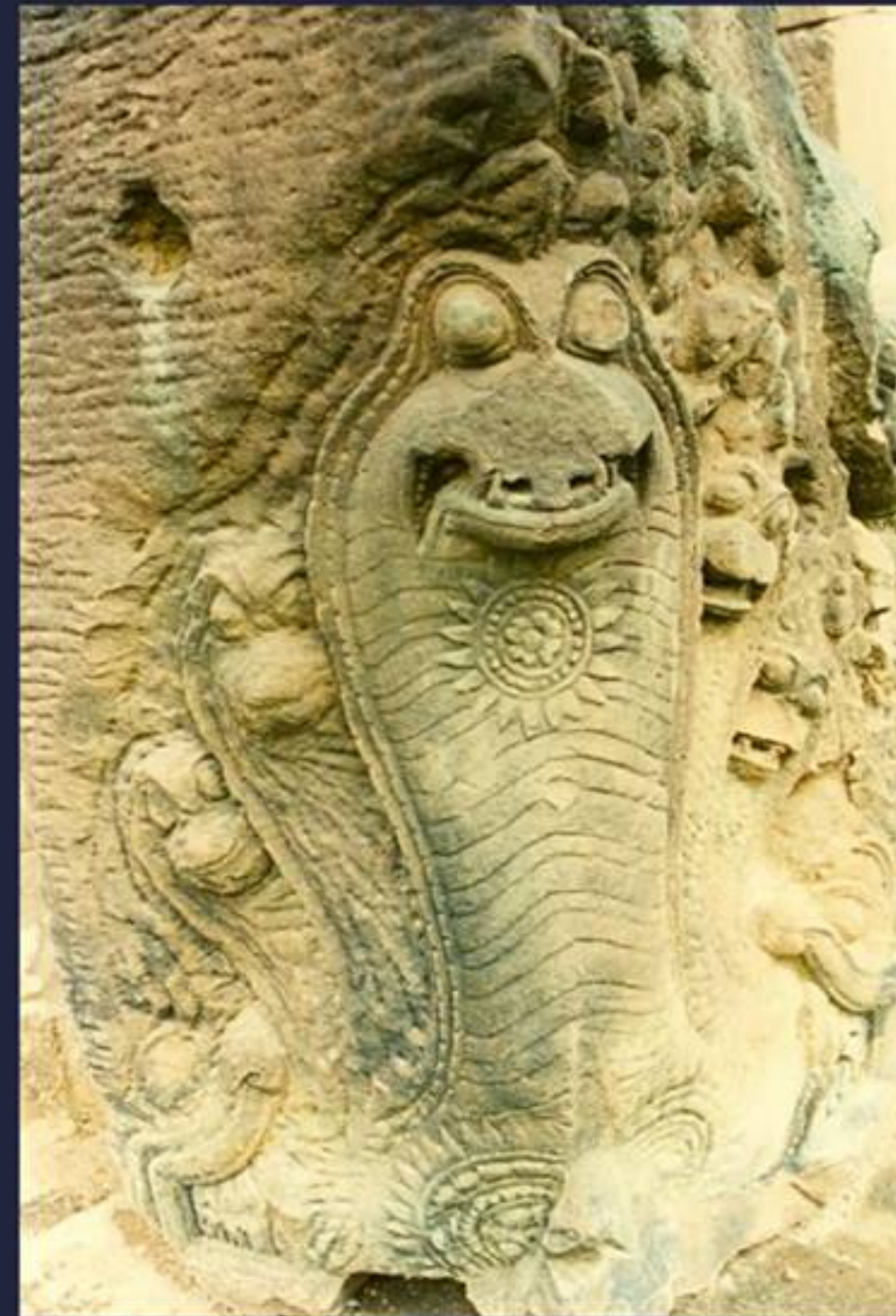
ระหว่าง พ.ศ. 2532-2537

ปราสาทเป็อยน็อย

หลักฐานบูรณะเสร็จมีความมั่นคง ๑ พ.ศ. ๒๕๓๙

บ่อหินทราย @ปราสาทเข็ญน้อย

ทับหลังรูปครุฑ แสดงภาพของหน้ากาลคายนพวงมาลัยออกมาทั้ง 2 ข้าง
ที่มีลายอุบะแบ่งอยู่ที่เสี้ยวของนพวงมาลัยเป็นลักษณะของศิลปะเขมรแบบคลัง
ส่วนรูปครุฑที่มีปีกแต่ไม่มีแขนจัดเป็นศิลปะแบบบาปวนอย่างแท้จริง
ติดตั้งอยู่เหนือกรอบประตูทางเข้าบรรณาลัย

ทับหลังรูปหงส์กางปีก 2 ตัว หันหน้าเข้าหากัน
ติดตั้งเหนือกรอบประตูด้านหน้าชั้นในของบวรณาลัย

ภาพบน:

ภาพสลักหน้าบันด้านหลังของอาคารบรรณาลัยรูป
“อุมาฆเตศวร” แสดงภาพของพระศิวะ (เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู) และ
พระชายาคือพระนางอุมา ประทับนั่งบนหลังโคนนที
แสดงถึงคติการนับถือพระอิศวร

ภาพล่าง:

ภาพสลักบนทับหลังรูปเทพนั่งชันเข่าถือพระขรรค์
อยู่ในซุ้มเรือนแก้ว
ทั้ง 2 ชั้น ติดตั้งที่ด้านหลังบรรณาลัย

ทับหลังรูปวิฆณุอนันตศायิน หรือนารายณ์บรรทมสินธุ์

ประทับอยู่เหนือพระยาอนันตนาคราช มีพระลักษมี (ชายา) ประคองพระขงม้เอาไว้ ที่พระนาภี (สะดือ) มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระพรหม 4 กร แสดงคติความเชื่อในศาสนาฮินดูว่าเมื่อครั้งสิ้นสุดกัลป์ หลังจากโลกถูกทำลายลงไปแล้ว พระนารายณ์จะเข้าบรรทมในเกษียรสมุทร (ทะเลน้ำนม) เพื่อให้กำเนิดพระพรหม เพื่อที่องค์พระพรหมจะได้สร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นใหม่อีกครั้ง

ติดตั้งเหนือกรอบประตูด้านหน้าของปราสาทประธานหลังกลาง

ทับหลังรูปคชลักษณ์ แสดงภาพพระลักษมี (ชายาของพระนารายณ์) ประทับนั่งถือดอกบัวข้าง
ละดอก ท่ามกลางช่าง 2 เชือก ยืนชูงวงเข้าหากัน เหนือหน้ากาล
คชลักษณ์ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และโชคลาภ ผู้ที่เคารพบูชาจะประสบแต่
ความสุขความเจริญทั้งปวง
ติดตั้งเหนือกรอบประตูด้านหลังของปราสาทบิรวารหลังเหนือ

ทับหลังรูปพระกฤษณะประลองกำลังกับม้า เหนือหน้ากาล

เล่าเรื่องตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดูว่า เมื่อโลกดำเนินมาถึงยุคเสื่อม พระนารายณ์จะแบ่งภาค (อวตาร) ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์เพื่อปราบยุคเข็ญ

พระกฤษณะ เป็นการอวตารลงมาเพื่อปราบพญากังสะ (พญากงส์) กษัตริย์ผู้ชั่วร้าย พญากงส์ได้ส่งม้าชื่อเกศินมาสังหารพระกฤษณะที่สวนนั้นทะเล แต่ถูกพระกฤษณะจับขาหลังแกว่งแล้วเหวี่ยงออกไป แต่ม้าเกศินยังกลับมาทำร้ายพระกฤษณะอีก จึงถูกพระกฤษณะยัดพระหัตถ์เข้าไปในปากจนตาย แต่ในภาพสลักที่นี้แสดงลักษณะม้าถูกฉีกออกเป็น 2 ซีก

นอกจากนั้นพระกฤษณะยังมีบทบาทสำคัญในสงครามภารตยุทธ (มหาภารตะ) ณ ทู่งกูร์เกษตร ของอินเดีย และเป็นผู้ขับกล่อมบทเพลงแห่งพระเจ้าที่เรียกว่า ภควัทคีตา ภายหลังได้กลายมาเป็นคัมภีร์สำคัญของศาสนาฮินดูในลัทธิไวษณพนิกาย

ติดตั้งเหนือซุ้มประตูหลอกด้านนอกของโคปุระด้านตะวันออก

ข้อมูลเจ้าโอโอ

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (ม.ป.ป.). ปราสาทเป็อยน้อย. ขอนแก่น: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น.

กวิฏ ตั้งจรัสวงศ์. ภาพสลักบนผนังโคปุระรูปกฤษณาอวตาร. ฐานข้อมูลศิลปกรรมในเอเชียอาคเนย์.

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นจาก

<http://www.art-in-sea.com/en/sakchai/item/172-bapuon3.html>

